NOTER OM ARISTOTELES' POETIK

0. Det kan ofte være såre nyttigt at læse ældre teoretiske tekster i lyset af de tankegange, der senere er dukket op. Fællesskab såvel som særpræg træder frem til nytte for forståelsen af de gamle tekster og til belysning af aktuelle problemstillinger. Den tekst jeg her vil knytte et par bemærkninger til, har i ganske usædvanlig grad appeleret til meget forskellige tiders litteraturkritikere og teoretikere, dels fordi den tidligt af forskellige grunde har fået en særstilling, men også fordi det er en meget rig tekst.
Hver skole fremhæver de sider, som passer bedst i deres kram, og fortolkningerne er ikke alle i overensstemmelse med Aristoteles. Jeg vil ikke påstå, at de overvejelser, som følger, ganske ligger i forlængelse af de aristoteliske, men af flere – til dels sammenhængende – grunde skulle de have en chance for at være relevante. Dels har nogle af dette århundredes filosofiske miljøer stimuleret interessen for Aristoteles' filosofi – et forhold, som naturligvis grunder sig i en erkendelse af et vist fællesskab, således at de overvejelser, man gør sig i tilknytning til disse miljøer, formentlig også har nogen relevans –, dels – og det er den vigtigste bevæggrund – gælder mine bemærkninger de basale tankegange i den mest udførlige del af teksten. I min opfattelse af poetikken har jeg på flere punkter fundet støtte i Arnfinn Stigens redegørelse for den aristoteliske "metode" (1).
Den amerikanske ny-kritik har kunnet finde bekræftelse for flere af sine ideer i poetikken (2), men ligheden med "strukturalismen" er for mig mere påfaldende. Det er en sammenstilling med *den* jeg vil forsøge, specielt med henblik på *mythos*-begrebet. Ikke så meget for at udnævne Aristoteles til strukturalist, men snarere for at fremhæve, hvordan strukturalistiske tankegange kan gøre hans teorier aktuelle, eller mere generelt: for at give et eksempel på, hvorledes ældre teori kan integreres i den strukturalistiske teori-bygning – for så vidt man kan tale om en sådan. Ved at bevæge sig på et ret abstrakt og formelt plan får man særlig gode muligheder for at erkende de grundlæggende ligheder med eller modsætninger til ældre teori – og anden *samtidig* teori i øvrigt.
Det er naturligvis ingen hemmelighed, at Arostoteles er et særlig taknemmeligt udgangspunkt for en sådan bredtfavnende virksomhed, men poetikkens væsentlighed skulle være tilstrækkeligt argument for at gøre noget ved den.
På et fundamentalt punkt adskiller Aristoteles sig fra moderne litteraturvidenskab, det viser sig allerede i den ellers meget aktuelle indledning: *Vi vil tale om digtekunsten i sig selv og om dens arter, om hver af disses særlige karakter, om hvordan man bør sammensætte begivenhedsforløbet, hvis man ønsker værket skal være smukt, desuden om delenes mængde og beskaffenhed... (3)*
Hensigten er at beskrive det *smukke* , det vellykkede værk og derudfra gøre rede for hvorledes man bør sammensætte f eks en tragedie. Aristoteles er ikke blot beskrivende, han forbinder beskrivelse og vurdering; således afviser han f eks det *episodiske* begivenhedsforløb. Målet for moderne litteraturviden-

skab er om ikke at udelukke vurdering, så dog klart at adskille de forskellige virksomheder. Når dette er sagt, bør det til gengæld fremhæves, at Aristoteles' vurderinger er eksplicitte; netop derfor er hans tekst ikke på grund af *dem* vanskelig at håndtere. I øvrigt hænger de vurderende bemærkninger nøje sammen med hele poetikkens anlæg, idet Aristoteles specielt søger de interne forhold i værket, som betinger, at det kan have den funktion, han opstiller som karakteristisk.
Da mit ærinde er en sammenstilling af to "teori-bygninger" kan artiklen naturligvis virke lidt vel meget fjernet fra selve litteraturen for den, der søger konkrete analyser. Jeg fremhæver derfor dens rent teoretiske eller – om man vil – metateoretiske sigte.
I de følgende afsnit søger jeg først at gøre rede for Aristoteles' opfattelse af det pågældende spørgsmål for derefter at foretage en sammenligning med strukturalismen eller en udbygning i strukturalistisk retning.

1. *Mythos*

1.1 Aristoteles fremhæver selv, at det centrale i såvel tragedien som epikken er begivenhedsforløbet, mythos, "sammenstillingen af begivenhederne". Mythos er tragediens "grund" og "sjæl" (4). Det er da også det element, der bliver udførligst omtalt i poetikken. Mythos defineres som sammenstillingen af begivenhederne (5), på dansk kan betegnelsen *begivenhedsforløbet* vel være dækkende, men af bekvemmelighedsgrunde vil jeg benytte den græske betegnelse, mythos. Aristoteles vil finde frem til, hvordan begivenhederne sammensættes i tragedien; en del af de karakteristiske træk vil blive taget op i det følgende.
1.2 I såvel dramateori som teorier om narrativ litteratur må spørgsmålet om begivenhedsforløbet spille en central rolle. På et vist analyseniveau bliver problemerne identiske, således at der viser sig et fælles område, der kan afføde en fælles disciplin: "mythologien". Denne disciplin har, som det fremgår f eks af Greimas' Semantique structurale, meget vide perspektiver, idet begivenhedsforløb jo har en væsentlig plads i menneskets bevidsthedsliv og ikke blot i litteraturen. *L'affabulation* eller begivenhedssammenstillingen kan betragtes som en af de fundamentale organisationsformer i menneskelig kommunikation, derbal eller ikke-verbal, såvel som i bevidsthedslivet (6).
Disse "myther" kan være manifesteret på meget forskellig vis, og en analyse af dem gør kun i visse tilfælde tilfredsstillende rede for hele det fænomen, de er manifesteret i. "Renest" forekommer de egentlige myther og folkeeventyrene at være; de bevarer deres identitet gennem overlevering og deres væsentligste kommunikation og funktion ligger i begivenhedsforløbet. På lignende måde skriver Aristoteles, at mythos er det bedste kriterium, hvis man vil undersøge spørgsmålet om identitet (7).
I de fleste *litterære værker* må der lægges vægt også på andre fænomener end begivenhedsforløbet, den "mythologiske" analyse bliver derfor kun en del-analyse. Man kan i den forbindelse spekulere på, hvad det så egentlig er, man ana-

lyserer. Et foreløbigt svar kunne være, at man ret beset foretager en analyse af resumeer af værkerne, ikke af værkerne selv (8).
Men hvad er et resume? Det kan være praktisk at forestille sig det som en succession af hovedsætninger, således at 'personerne' manifesterer sig som subjekter (eller objekter), deres handlinger (eller 'liden') som verber og de til dem knyttede egenskaber som adjektiver (9). Opgaven bliver da at beskrive forholdet mellem disse begivenhedselementer eller hovedsætninger (en opgave hvis løsning utvivlsomt kunne befrugte den 'egentlige' sproganalyse).
Den side af sagen, som Aristoteles beskæftiger sig mest med i afsnittene om mythos, kan så antydningsvis klades den *syntaktiske* , idet han i vid udstrækning holder sig til generelle formelle relationer, der ikke nødvendigvis tilknyttes bestemte "substanser". Eksempelvis bestemmes peripeteia som "*en overgang til begivenhedernes modsætning*" (10). Derefter gives eksempler: en handling får en modsat effekt, den modsatte handling af den planlagte bliver udført (bødlen bliver dræbt). Jeg ser bort fra, at der i de to eksempler ligger noget med forventning og hensigt, således at min platte oversættelse måske ikke er tilfredsstillende, men det væsentlige i denne sammenhæng er, at bestemmelsen er *relationel.*
Der er naturligvis knyttet nogle problemer til tanken om "resume-analyse": resumeet kan ligge på mange forskellige niveauer – være mere eller mindre udførligt –, f eks vil en analyse af Aristoteles' frække Odysse-sammentræng næppe tilfredsstille så mange (11). Det må blive et spørgsmål om forskningsstrategi, hvor man vil standse generaliseringen.
Tanken om "resume-analyse" medfører også et 'falsifikations-problem": hvordan kan man påvise om et led i resumeet faktisk er manifesteret i teksten? Men som i så mange tilfælde i litteraturvidenskaben er det nok mest frugtbart at forlade dette problem til fordel for selve beskrivelsen (i dette tilfælde af mytherne). Jeg vil dog først henvise til det synspunkt, der ligger til grund for Levi-Strauss' mythe-analyser: *La substance du mythe ne se trouve ni dans le style, ni dans le mode de narration, ni dans la syntaxe, mais dans* l'histoire *qui y est racontée (12).* Denne *histoire* benævnes i det følgende citat fra Claude Bremond *recit*: *Si le récit se visualise en devenant film, s'il se verbalise en devenant roman, s'il se gestualise en devenant mime, etc., ces transpositions n'affectent pas la structure du récit,...* (13). En selvstændig videnskab om "begivenhedsforløb" er under dannelse – i ret høj grad med udgangspunkt i Propp's studier i russiske folkeeventyr –, men allerede hos Aristoteles ligger de første elementer af denne videnskab i kim (14).

2. *Mimesis: mythos/praxis*

2.1 For Aristoteles er tragidein imitation af praxis (15), den sammenstilling af begivenheder, som udgør mythos, adskiller sig fra den reelt forekommende praxis på forskellig måde. Når vi analyserer en tragedie eller det for tragedier karakteristiske, så analyserer vi ikke virkelige begivenheder, men netop en *speciel* sammenstilling eller en speciel *type* sammenstilling. Dramateori er

ikke psykologi, sociologi eller etik, selv om disse fagområder kan komme ind på et senere analysetrin. Ganske vist taler Aristoteles om den praxis, der imiteres, og det kan se ud som om han søger at opstille kriterier for den og ikke for mythos, men da det er spørgsmålet om, hvilken praxis, der bør *imiteres*, bliver det i den sidste ende mythos, der er styrende. Herom skriver Stigen: *The external objects imitated, human actions, are (...) pushed into the background and distinguished sharply from the imitation of the action, i. e. the plot or story, which is brought into focus...* (16). Hvor det i virkeligheden er karakteren, der styrer handlingerne, må man i tragedien slutte sig fra begivenhederne til karakteren, derfor er mythos i en vis forstand det primære.
2.2 Aristoteles interesserer sig altså i første omgang ikke så meget for det billede, der i tragedien gives af "livet", men koncentrerer sig om de "specifikt litterære" organisationsformer. Herved kommer han i overensstemmelse med en del nyere litteraturvidenskab, såvel dele af den amerikanske ny-kritik som den russiske formalisme, der til dels ligger bag den litterære strukturalisme. Hos f eks Tzvetan Todorov kan man da også finde en opfattelse, der ligger meget nær Aristoteles'. Specielt relevant er i denne sammenhæng er afhandlingen om Dekameron, hvori Todorov skriver, at han på den ene side kun beskæftiger sig med et aspekt af den litterære tekst (discours), nemlig "la narration" (ca. = mythos), fortællingen, men at han på den anden side ikke arbejder med en handlingernes teori, idet hans emne er handlinger, således som en vis type litteratur – nemlig den fortællende – organiserer dem: *...nous restons intéressé par la logique des récits et non par la logique de leur objet.*

3. *Helhed*
3.1 I kapitel 7 diskuterer Aristoteles, hvordan sammenstillingen af begivenhederne bør være, altså mythos' opbygning. Han siger, at den praksis, som imiteres, bør være fuldstændig og hel (17). Bestemmelsen af helhed er værd at mærke sig: *Det er helt, som har begyndelse, midte og slutning* (18). Begyndelse er det som ikke i sig selv nødvendigvis er efter noget andet, men efter hvilket noget andet naturligt er eller kommer (bliver). På lignende måde bestemmes midte som noget der naturligt følger efter (eller af) noget andet, og som der naturligt følger noget efter. Slutning er noget, som "nødvendigt eller for det meste" følger efter noget andet, men som der ikke følger noget efter (19). Mindre substantielt kan det vel næppe siges. Der kan bemærkes to ting ved dette. For det første: Aristoteles tænker i relationer, for det andet: efter hans mening skal mythos ikke blot være *sammenhængende*, den bør også være *selvstændig*, for så vidt som den ikke bør forudsætte noget før og efter sig selv.
Men hertil kommer en yderligere bestemmelse: mythos bør have "en (vis) udstrækning". Denne bestemmes på to måder, dels externt, dels internt. Den bør være således, at det er muligt at overskue den; men vigtigere er det at mærke sig, at den bør være af en sådan udstrækning (megethos), at den tillader en

forandring (der bruges verbet metaballein) fra ulykke til lykke eller fra lykke til ulykke (20), og denne forandring bør kunne foregå efter *rimelighed eller nødvendighed.*

Det vil sige, at der bør være en indre dynamik i mythos, der bør ske en forandring, efter dette sted at dømme en overgang til det modsatte af udgangspunktet. Jeg vil vende tilbage til dette spørgsmål, jeg understreger blot, at "kravet" om en forandring eller en "transformation" indgår på dette centrale sted i kommentaren til tragedie-definitionen.

Vedrørende helhed og sammenhæng bliver det yderligere fremhævet, at den imiterede praksis og dermed mythos bør være således sammensat, at hvis et element flyttes eller fjernes, så ændres eller rystes helheden. Thi "*det hvis tilstedeværelse eller fravær ikke er synlig er ikke del af helheden*" (21).

I forbindelse med disse meget generelle bemærkninger dukker hos Aristoteles begrebsparret "rimelighed eller nødvendighed" op på en vigtig plads, faktisk indgår disse størrelser i bestemmelsen af helhed eller sammenhæng. Det er et overordentlig vigtigt begrebspar, der åbner et meget centralt principielt perspektiv, som jeg vil omtale i sidste afsnit.

3.2 Det helhedsbegreb Aristoteles her arbejder med ligger ikke fjernt fra vore dages strukturbegreb: et element, som frit kan flyttes eller fjernes, tilhører ikke helheden. At mythos bør være sammenhængende og selvstændig kan vel betragtes som et krav om, at mythos skal være en "autonom struktur" (i en vis forstand, jvf sidste afsnit), altså igen en opfattelse, der ligger nær moderne tankegange – særlig amerikansk ny-kritik. Men mest spændende er forestillingen om, at der bør foregå en overgang eller ændring, idet Aristoteles her er meget tæt på et centralt element i den strukturelle semantiks overvejelser over meddelelsen i fortællende litteratur. Det er *transformations*-begrebet, der her bringes frem. Jeg vil vende tilbage til det i et senere afsnit.

4. *Begivenhedernes sammenstilling*

4.1 I kapitel 10 gør Aristoteles opmærksom på, at der er forskel på, om noget kommer *efter* noget andet eller det følger *af* noget andet (Butcher oversætter "whether any given event is a case of *propter hoc* or *post hoc.*" (22)). Når Aristoteles forkaster den "episodiske mythos", altså den mythos, hvor der ikke er nogen nødvendig eller naturlig relation mellem mythos' dele, så kan det ikke komme som nogen overraskelse. Hvis der ikke er nogen relationer af denne art, kan det ikke gøre en væsentlig forskel, om et element byttes ud eller flyttes, og så er der efter Aristoteles' opfattelse ikke tale om nogen helhed. Tilbage bliver altså de sammenhængende myther, og her skelnes mellem to typer. Det huskes, at mythos kun havde den rette udstrækning, hvis det var muligt at etablere en forandring (fra lykke til ulykke eller omvendt) , kriteriet for skellet mellem simple og komplekse myther er da også netop måden, denne forandring sker på. En mythos er "kompleks" (peplegmenos) , hvis forandringen (metabasis) sker gennem peripeteia eller anagnorisis, ellers er den simpel – i begge tilfælde naturligvis forudsat den

opfylder de generelle betingelser, sammenhæng osv. Begge de to berømte fænomener benævnes metabole, f eks overgang, og bestemmelserne er ganske simple og i alt fald tilsyneladende i formuleringen langt generellere end de ofte udlægges. Peripeteia bestemmes som "overgang til begivenhedernes (handlingernes) modsætning" og anagnorisis bestemmes som "overgang fra ukyndighed til indsigt" (med Bergs gloser) eller "overgang fra uvidenhed til viden" (23). For nu at tage det sidste først: den traditionelle oversættelse "genkendelse" synes misvisende, bedre er vel *'erkendelse'* (af sandheden), det svarer i alt fald til definitionens første del; i anden del tilføjes, at denne erkendelse skal føre "til venskab eller fjendskab" for de personer, der er involveret i lykkespillet. Det kan vel tolkes således: ved anagnorisis får en protagonist en sådan viden, at hans forhold til en anden går over i sin modsætning; der er med andre ord tale om en ændring i personkonstellationerne. Alt dette passer med Ødipus-eksemplet, men er meget generelt.

I peripeteia ligger efter eksemplerne at dømme ikke blot det generelle, at begivenhederne slår over i deres modsætning – det ligger jo faktisk i selve definitionen af den passende mythos – , men der er da også et fællesskab på et ret generelt plan, idet der er tale om hensigt eller forventning. Men det er ikke klart, hvad der nærmere bestemt er tale om.

Endnu en gang fremhæves det, at disse overgange skal ske i overensstemmelse med rimelighed eller nødvendighed.

4.2 Det er naturligvis ikke acceptabelt at forkaste den episodiske mythos, om end det er forståeligt, at Aristoteles gør det. Men vi kan igen se, at Aristoteles' klare begreber gør det muligt at udnytte hans tekst også selv om man ikke deler hans vurderinger. En episodisk mythos er ikke sammenhængende i Aristoteles' forstand, men deraf følger ikke, at et værk ikke kan være sammenhængende på andre planer, f eks kan en række i sig selv usammenhængende begivenheder manifestere en fælles tematik.

Sammen med peripeteia og anagnorisis behandler Aristoteles det han kalder pathos, dvs lidelse. Ved at sammenstille denne type scene med de to andre kan man få fremhævet en vigtig principiel funktionel forskel. Lidelsen har ikke, således som Aristoteles definerer den, nogen syntaktisk funktion, den står ikke i noget naturligt eller nødvendigt forhold til mythos' udvikling. I alt fald ikke på samme måde som peripeteia og anagnorisis, der netop indføres som begivenheder, der kan fungere som overgang. Noget andet er så, at også disse begivenheder kan have en funktion svarende til lidelsens: det kan f eks vække medynk osv at se et menneske blive skuffet i sine forventninger eller opdage en hidtil ukendt grufuld sammenhæng. Hvis man kalder denne sidste funktion *semantisk* og den førstnævnte *syntaktisk*, kan man ved en vag henvisning til sprogvidenskaben få antydet, at samme begivenhed meget vel kan indgå i forskellige værkstrukturer, nemlig f eks en tematisk (semantisk) og en fortællemæssig (syntaktisk). Aristoteles beskæftiger sig

– som tidligere nævnt – mest med de syntaktiske strukturer, specielt naturligvis i de afsnit, jeg har omtalt.

5. *desis/lysis*

5.1 Alt det hidtil sagte lægger op til en fundamental inddeling af mythos. Hvis der altid er – eller bør være – tale om en overgang eller en forandring, så må der være tale om noget man går fra og noget man går til og som er anderledes. Aristoteles indfører da også i kapitel 18 begrebsparret desis og lysis (sammenbinden og løsning). I stedet for at hæfte sig ved betegnelserne – som så mange forskere gør – finder jeg det mere frugtbart at holde mig til bestemmelsen af deres indbyrdes forhold: skellet går der, hvor forandringen begynder. Alt, hvad der er inden, er desis, resten er lysis. Taget meget håndfast vil det sige, at en mythos består af desis, hvor en situation stilles med personkonstellationer osv, derpå følger lysis, hvro der sker en række ændringer, således at slutsituationen er den modsatte (f eks fra lykke til ulykke). Det eksempel, som Aristoteles selv fremhæver i forbindelse med den "dobbelte" mythos – nemlig Odysseen – er udmærket til illustration: i desis opstilles situationen, Odysseus flakker ulykkelig omkring, medens bejlerne lykkeligt mæsker sig; gennem en række begivenheder kommer Odysseus lykkeligt hjem og bejlerne kommer ulykkeligt af dage. Altså helt i overensstemmelse med det antydede grundskema:

	desis	lysis
helt	U	L
skurk	L	U

5.2 Det spændende er nu, at denne form for mythe-analyse på mange måder ligner de bestræbelser, der er i gang i Frankrig. Særlig er Greimas' forsøg på opstilling af "transformationsmodeller" relevante. Han viser f eks hvordan der i en af de myther som Levi-Strauss har analyseret, sker en overgang eller transformation, således at – skematisk set – det forhold, der opstilles i første del af mythen, i slutningen er "vendt på hovedet". Den uartige søn, som faderen bør og vil straffe, ender med at straffe faderen. Der går mange andre ting ind i denne sammenhæng, men jeg nævner det blot for at antyde en oplagt lighed (24).

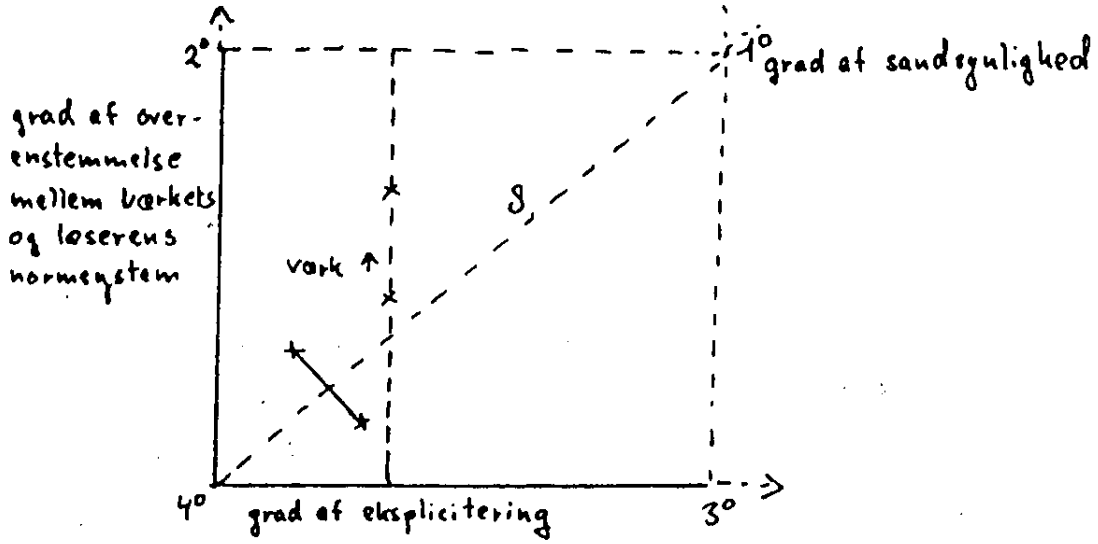
6. *rimelighed og nødvendighed*

6.1 Under omtalen af mythos' rette udstrækning nævner Aristoteles, at heltens overgang fra lykke til ulykke eller omvendt bør kunne foregå efter "rimelighed eller nødvendighed". Således indgår dette begrebspar på mange centrale steder i poetikken. For at nærme sig en forståelse af begreberne kan man se på de øvrige steder de forekommer. I den berømte passage om forholdet mellem historie og digtning siges det, at det ikke er digterens opgave at beskrive de reelt forekommende begivenheder, men derimod at fortælle det, som er muligt efter rimelighed og nødvendighed.

Om forholdet mellem de to begreber skriver Aristoteles, at det rimelige, der ikke er nødvendigt, bør foretrækkes for det nødvendige, der er urimeligt (26), og han antyder, at det umulige eller unødvendige kan retfærdiggøres af forventningen, det vil vel sige den almindelige forventning eller den almindelige mening om det rimelige (27). Ud fra disse steder synes det vigtigste begreb at være *rimelighed* , jeg vil derfor koncentrere mig om dette begreb, der da også har spillet en betydelig rolle i litteraturkritikken efter Aristoteles (28). To eikos oversættes oftest "sandsynlighed", "vraisemblance", "probability". Men ordet peger i to retninger, som til dels kan forbindes: det sandsynlige og det passende, på samme måde som det franske verbum "devoir" (29). Hvis man forsøger at lade begge disse betydninger være til stede i Aristoteles' brug af ordet, er det i meget god overensstemmelse med hans henvisning til den almindelige mening: forventningerne til en begivenhed bestemmes vel af både forestillinger om, hvad der er muligt, og af meninger om, hvad der er passende. Den oversættelse, som Arnfinn Stigen benytter, forekommer ud fra disse betragtninger mere adækvat: *rimelighed* (30).
Hvis man fastholder "rimelighedens" tilknytning til "den almindelige mening" bliver kriteriet – som jo indgår i mange af definitionerne – relativt. Særlig tydeligt bliver det i bestemmelsen af forholdet mellem episodisk og sammenhængende mythos (31): hvad der inden for et normsystem er en urimelig begivenhedssammenstilling kan være rimelig nok inden for et andet.
6.2 Men Aristoteles drager ingen større konsekvenser af disse forhold. Ud fra det 17. årh.'s diskussioner – om Le Cid og La Princesse de Cleves – diskuterer Gerard Genette i artiklen Vraisemblable et motivation nogle af konsekvenserne, som også kunne uddrages af Aristoteles' poetik. Jeg vil ikke gentage artiklen, men blot nævne og udbygge et par træk i problematikken. Hvis man accepterer, at bestemmelsen af en mythos' sammenhæng er afhængig af hvilket normsystem den ses i forhold til, må man betragte mythos-analysen som *dobbeltsidig* : dels søges det – eller et – bagved liggende normsystem, dels søges herudfra sammenhængen mellem begivenhederne. Brooks og Wimsatt giver et eksempel:
Oedipus commits patricide and incest. / He who commits patricide and incest is a criminal, brings a curse on his country, and is doomed to punishment. / Therefore: Oedipus is a crimenal, brings a curse on his country, and is doomed to punishment (32) . De fortsætter: *The point of emphasis here is the implicitly reasonable or consistent pattern, the inductive and imaginative cohesion of the dramatic parts, beginning, middle, and end, and in turn the smaller parts of these.* Det fremgår klart af dette eksempel, at det er gennem kombinationen af de i værket forekommende begivenheder og et normsystem, at værkket fremtræder som sammenhængende.
Det kan nu i nogle tilfælde forholde sig således, at elementer af normsystemet faktisk findes formuleret i værket – som f eks i Antigone –, i disse til-

fælde bliver opgaven ikke så svær, men til gengæld kan normsystemet være så fremmedartet, at det er vanskeligt acceptabelt og derfor vanskeligt at få øje på.

Der er altså tale om to akser, i forhold til hvilke et givet værk kan placeres: dels kan normsystemet være mere eller mondre fremmedartet, det vil sige at der kan være større eller mindre overensstemmelse mellem værkets og beskriverens normsystem, dels kan det være mere eller mindre eksplicit. Ud fra disse to kriterier kan et givet værk karakteriseres. Grafisk kan forholdet f eks fremstilles i en art koordinatsystem:

Man kan selv udlede en typologi af dette skema, men tre bemærkninger bør gøres. For det første den helt banale, at de fleste værker vil placere sig i fladen *mellem koordinaterne*. 1^{O} er et specielt tilfælde, som denne opstilling får indbygget i Genettes mindre formelle formulering: exempla benyttet i en velvillig forsamling.

Desuden fremhæver skemaet det diakrone aspekt: et givet værk vil med tiden flytte sig vertikalt; således kan et værk, der ved fremkomsten var ganske mærkværdigt og evt blev betragtet som usammenhængende, med tiden blive trivielt idet publikums normer skifter.

Endelig frister modellen til formulering af endnu en akse – fra 4° til 1^{O}. Man kan måske lade den afbilde værkets grad af sandsynlighed i populær forstand, idet denne vel må være afhængig af begge kriterier, således at et ret stort sammenfald i normsystem kan vejes op af en ret høj grad af eksplicitering – på tegningen stregen vinkelret på aksen fra 4° til 1^{O}.(33).

Det skulle nu være påvist, at Aristoteles' poetik ikke blot er en begavet og spændende litteraturvidenskabelig afhandling, der har haft umådelig betydning i fortiden, men desuden en tekst, der med fordel kan forbindes med den aktuelle diskussion om litteraturvidenskaben. Mange af de tanker, man gør sig nu, er mere eller mindre foregrebet i poetikken, – og de kan måske også hjælpe til en bedre forståelse af den.

Som konklusion – særlig af sidste afsnit – kunne denne aforisme sættes: *et værks sammenhæng er -- bl a -- afhængig af den sammenhæng det indgår i eller sættes i.*

Peter Madsen

NOTER:

1. Arnfinn Stigen: The structure of Aristotle's thought. An Introduction to the Study of Aristotle's Writings, Oslo 1966. Særlig afsnittet "Rhetoric and poetry", Chp. VII, pp 332-427.

2. Se f eks William K. Wimsatt, Jr. & Cleanth Brooks: Literary Criticism. A short history, 1957, 1967[2] Chp. 2 og 3.

3. 1447a 8-12

περὶ ποιητικῆς αὐτῆς τε καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς, ἥν τινα δύναμιν ἕκαστον ἔχει, καὶ πῶς δεῖ συνίστασθαι τοὺς μύθους, εἰ μέλλει καλῶς ἕξειν ἡ ποίησις, ἔτι δὲ ἐκ πόσων καὶ ποίων ἐστὶ μορίων, ... λέγωμεν,...

Jeg benytter "Bude-udgaven". Collection des universites de France, Paris 1965.

4. 1450a 39-40 Ἀρχὴ μὲν οὖν καὶ οἷον ψυχὴ ὁ μῦθος τῆς τραγῳδίας, ...

5. 1450a 4-5 λέγω γὰρ μῦθον τοῦτον τὴν σύνθεσιν τῶν πραγμάτων, ... jvf 1450a 32-3

6. Jvf A. J. Greimas: Semantique structurale, Paris 1966, p 123.

7. 1450a 7ff, det udbygges ved en bemærkning om at to myther er identiske, hvis de har samme plokē (= desis) og lysis, jvf afsnit 5. For lignende synspunkter på et helt andet grundlag se C. S. Lewis': An experiment in criticism.

8. Denne tankegang giver også Tzvetan Todorov udtryk for i Grammaire de la narration. Analyse du Decameron, manus. 1967.

9. Jvf Greimas' semantik pp 127ff og Claude Levi-Strauss: Anthropologie structurale, Paris 1958 p 233. For en indføring i disse tanker se i øvrigt poetik I.3.

10. 1452a 22-3 ἡ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν πραττομένων μεταβολή...

11. 1455b 17-23

12. Anthropologie structurale p 232 jvf min artikel i poetik I.3

13. Le message narratif, Communications 4, 1964 p 32

14. Af Propp findes på vesteuropæiske sprog vist kun Morphology of the folktale, Publication Ten of the Indiana University Research Center in Anthropology, Folklore and Linguistics, Oct. 1958 (også i italiensk udgave) og artiklen Les transformations des contes fantastiques, i Theorie de la litterature, ed. Todorov, 1965. Jvf i øvrigt Karsten R. Olesens artikel i poetik I.3.

15. 1449b 24 Ἔστιν οὖν τραγῳδία μίμησις πράξεως... 1450a 3 Ἔστι δὲ τῆς μὲν πράξεως ὁ μῦθος ἡ μίμησις... (Mythen er efterligningen af handlinger...)

16. op. cit. pp 405-6

17. 1450b 24-26

18. 1450b 27-8 Ὅλον δ' ἐστὶ τὸ ἔχον ἀρχὴν καὶ μέσον καὶ τελευτήν.

19. 1450b 28-32

20. 1451a 12ff

21. 1451a 34-5 δ' γὰρ πρότερον ἢ μὴ πρότερον μηδὲν ποιεῖ ἐπίδηλον, οὐδέν μόριον τοῦ ὅλου ἐστίν.

22. 1450a 20-1. S. H. Butcher: Aristotle's Theory of Poetry and fine Art. With a critical text and translation of The Poetics. 1951[4]. p 41.

23. 1452a 22ff (Kap. 11) Ἀναγνώρισις, ὅπερ ἐστίν... ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν μεταβολή,...

24. Elements pour une theorie de l'interpretation du recit mythique, i Communications 8. 1966. En fremragende artikel.

25. 1451b 6-7

26. 1460a 27

27. 1461b 9ff ... πρὸς τὴν δόξαν...

28. Jvf Todorovs indledning til Communications 11, 1968: Recherches Semiologiques. Le Vraisemblable, og Genettes artikel samme sted: Vraisemblable et motivation.

29. Jvf Genette op. cit. p 5

30. I udvalget i Berlingske Filosofi Bibliotek: Aristoteles, 1964.

31. 1451b 35

32. op. cit. p 32